

Yeni bir yılın, 2022'nin birinci sayısı ile bir kez daha birlikteyiz. Yeni yılın ilk yazısını, insanlar arasındaki tüm ayrıcalıkların kalkabilmesi için adımların atılacağı, barış, özgürlük, sağlık, mutluluk ve refahın sağlanabildiği bir yıl olmasının hedeflenmesi umuduyla kaleme alıyoruz. Biyolojik, fiziksel, cinsel yönelim, kültürel ve düşünsel farklılıklara hürmet, ekonomik ve sosyal farklılıkların yok edilmesi dileğiyle...

SARS-CoV-2'nin genom dizilimi de dahil olmak üzere, hemen hemen tüm özellikleri biliniyor olmasına karşın, COVID-19 pandemisi hız kesmek bir yana, şiddetini artırarak devam ediyor. Salgının ortaya çıkışından bir yıl sonra, 30 Aralık 2020 tarihinde, dünya genelinde açıklanan toplam hasta sayısı 83 milyon 191 bin 103, ölüm sayısı ise 1 milyon 926 bin 876 idi. Aynı tarihte, son bir hafta içindeki günlük ortalama yeni hasta sayısı 577 bin 12 kişi olarak hesaplanmıştı. Bu tarihten yaklaşık bir yıl, salgının başlangıcından da yaklaşık iki yıl sonra, 16 Aralık 2021 tarihinde ise açıklanan toplam hasta sayısı 273 milyon 211 bin 76 kişiye, ölüm sayısı 5 milyon 352 bin 868 kişiye ulaştı. Son bir hafta içinde günlük ortalama yeni hasta sayısı 625 bin 198 kişi. Salgının ikinci yılında birinci yılına göre, son hafta itibarıyla, günlük ortalama yeni hasta sayısında gün başına 48 bin kişiden daha fazla bir artış söz konusu. Bu artış, pandemi ile mücadele için gerekli olan her alandaki bilimsel bilgiye, teknolojik olanaklara, acil kullanım izni alarak da olsa bir yıldır kullanımda olan aşılar, aşı çalışmaları için şirketlere hem önceki bilgi ve donanımların parasız olarak teminine hem de milyarlarca dolarlık kamusal desteğe sahip olunmasına rağmen yaşanıyor. Pandemi ikinci yılını tamamlamak üzereyken yaşanıyor.

Dünyayı pandemiden kurtarabilmek için pek çok şeye gereksinim var. Pandemiye bilimsel olarak geçerli ve dünya geneli için adil bir yanıt verilebilmesi için doğru ve güncel verilere, gözleme dayalı olanlar dışında analitik araştırmalara gereksinimimiz var. Özellikle aşı araştırmalarında "kör" uygulamalarının bozulmaması, saptanan yan etkilerin rapor edilmesi ve sonucu olumsuz çıkan katılımcıların verilerinin analizlerden çıkartılmaması büyük önem taşıyor. Bununla birlikte, ABD Gıda ve İlaç Dairesi (FDA) başta olmak üzere, konuyla ilgili yetkili kurumların hem şirketlerin kendilerine ilettikleri başvuru metinlerini hem de bu konuyla ilgili şikâyetleri değerlendirirken gerekli özeni göstermedikleri yönünde dikkate alınması gereken bilgiler var. Sorun bununla da bitmiyor. Şirketlerin üretmekte

olduğu aşuların klinik dönem araştırmaları, paraları aşı şirketleri tarafından ödenen "sözleşmeli araştırma şirketleri" tarafından gerçekleştiriliyor. Bu araştırmaların süreci ve sonucu da yine paraları aşı şirketleri tarafından ödenmekte olan "sözleşmeli denetleme şirketleri" tarafından denetleniyor. Sunulan belgelerin ve yapılan şikâyetlerin gerektiği gibi incelenmemesi birçok sorunu, kaygı ve şaibeyi beraberinde getiriyor. Orta vadede bu konudaki bilgilerin ortaya saçılır biçimde çıkması mümkün. Yaşananların bir felaketin nedeni olmaması için bağımsız bilim insanları ve yapılar tarafından uluslararası düzlemde ele alınmayı bekliyor. İş işten geçmeden.

COVID-19'a yönelik aşılama bir yıldır devam ediyor olmasına rağmen, dünya nüfusunun halen %47'si aşılanabilmiş durumda. Yoksul ülkeler yeterli sayıda aşı satın alamadıkları için zengin ülkelerle arasındaki fark 10 katından fazla. Oysa dünyanın her yerinde salgın bitirilemeden hiç bir yerde bitmeyeceği biliniyor. Yanı sıra, SARS-CoV-2'nin hızlı ve çok sayıda mutasyon geçirdiği için aşının oluşturduğu bağışıklığa karşın, hastalık yapabilen varyantlar, pandeminin ilk yılından itibaren ortaya çıkmaya başladı. m-RNA teknolojisi ile aşı üretimi gerçekleştiren şirketler çalışmaların ilk aşamalarında "her bir varyant için bir hafta içinde yeni aşı üretebileceklerini" açıklamıştı. Fakat, bugüne kadar bunun gerçekleştirildiğine tanık olamadık. Dünya genelinde yaşanmakta olan "sağlık sorunu"; önlenemez hastalık ve ölüm nedeni olarak COVID-19 pandemisi bütünüyle ekonomik kaygı ve tutumlar nedeniyle varlığını sürdürüyor. Depolarında bekleyen aşuların satışı tamamlanmadan varyantlar için kitlesel aşı üretiminin gerçekleştirilmeyeceği ile ilgili kaygılarımız her geçen gün daha da artıyor. Bu günlerde tanımlanan, hem tam aşıllı hem hastalığı geçirmiş olanları hem de hastalığı geçirmiş ve aşıllı olanları hastalandıran Omicron adı verilen varyant bu kaygılarımızı haklı çıkaran bir örnek olarak önümüzde. Ne kadar mal olursa olsun, hem varyantlar için aşı üretiminin hem de tüm dünya nüfusunun aşılanmasının aciliyetinin daha ne kadar görmezden gelinebileceğini hep birlikte izliyoruz.

Pandeminin başından beri etkinliği kanıtlanmamış antiviral ilaçlar çok büyük kamusal maliyete rağmen kullanıldı. Etkisizliği kanıtlanmasına karşın, Türkiye'de olduğu gibi hükümetler tarafından ilaç şirketlerine büyük miktarda ödemeler yapılarak satın alındığı ve kullanılmakta olduğu görülüyor.

Yılın son aylarında, ABD ve İngiltere’de yeterince kanıt taşımamasına rağmen, tek bir klinik çalışmanın sonuçlarına dayanarak COVID-19’a karşı etkili olduğu iddia edilen bazı antiviral ilaçlar onaylandı. Bu durum, hastalıktan korumayı değil, hastaları tedavi etme önceliğinin pandemide de tercih edildiği gerçeğini ve insanlığa karşı suistimali ortaya koyuyor.

Araştırma sonuçlarının uygun biçimde bir araya getirilerek birlikte analizine dayanan (meta analiz) bir araştırma sonucuna göre, maske, mesafe ve el yıkama COVID-19’un hem bulaşmasını hem de bu hastalıktan ölümü azaltıyor. Ancak, pandemi ile mücadelede kullanılan karantina, izolasyon, iç ortam havalandırması, sosyalleşmelerin dış ortamda gerçekleştirilmesi vb. halk sağlığı önlemlerinin yararlarını ortaya koyan araştırmalar için yeterli kaynak ayrılmıyor. Oysa, güçlü kanıtlar, daha bilinçli karar vermeyi teşvik edecek. SARS-CoV-2’nin damlacık ve hava yoluyla bulaştığına, maske, fizik mesafe ve havalandırma üçlüsünün bulaşmayı durdurabileceğine ilişkin tartışılmaz kanıtlara rağmen, iç mekân havalandırılmasına ilişkin çalışma ve uygulamalar yok denecek kadar az. Halbuki hükümetler tarafından antiviral ilaçlar için ayrılan kaynağın bu alana kaydırılması dahi bunun için yeterli olabilecek.

Dünya bu pandemiye hazırlıklı değildi. SARS’dan etkilenen ülkelerde pandeminin başlangıç döneminde COVID-19’a karşı hızlı ve etkili yanıtlar geliştirilirken, zaman ilerledikçe bu ülkelerde de yetersizliklerin ortaya çıktığını izledik. COVID-19 pandemisine karşı olan hazırlıksızlık ve mücadele süreçlerinde yaşananlar dünyanın tümünü kapsayan “uluslararası pandemi anlaşması”na gereksinim olduğunu ortaya koydu. Bu anlaşma; hem hazırlık hem de mücadele aşamasında kaynakların, bilginin, verinin, araçların ülkeler arasında paylaşımını gerçekleştirme konusundaki taahhütleri yasal olarak da bağlayıcı bir çerçevede sağlayabilmelidir.

Olağanüstü günlerden geçiyoruz. Yılın sonuna birkaç hafta kala Türkiye’de ilkler yaşanıyor. Partili hükümet sistemiyle gelen tek adam yönetiminin halklara demokrasî, özgürlük, adalet, refah ve mutluluk yönünden getirdiği yıkımları görmeyen gözler, duymayan kulaklar da artık şahitlik ediyor. Cumhurbaşkanı’nın imzasıyla 15 Ekim’de TBMM’ye gönderilen “2022 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Yasa Teklifi” o tarihte 190 milyar dolarlık bir içeriğe sahipken, kabul edildiği 17 Aralık tarihinde 107 milyar dolara geriledi. Bütçenin 83 milyar dolarlık bölümü buharlaştı. TL’nin bu kadar kısa bir zaman diliminde tüm yabancı paralar karşısındaki değer kaybı ve iktidarın bir avuç çıkar grubu adına bu durumu teşvikinin getirdiği yoksullaşma,

karamsarlık ve kaygı halkların tümünün yaşamını çok kısa bir sürede altüst etti. Eğer, toplumun genelinde hızla bir düzelme umudu yeşertilemezse, iktidarın yarattığı bu atmosferin neden olacağı bilinen yaygın intiharlar da maalesef kapı aralığında bekliyor.

Pandemi tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de 2020 yılının en önemli konusu ve sorunu olmasına karşın, o yıl içinde sağlık hizmetleri için yapılan her 100 TL’lik harcamanın 75 TL’sinin doğrudan yurttaşlar tarafından sağlık sigorta primi, reçete parası, özel hastane fark bedeli, ilaç katkı payı, muayene katkı payı, ilaç bedeli, aşı bedeli vb. kalemler olarak ödendiği ortaya çıktı. Devlet bunun yalnızca 25 TL’sini ödemiş. Bu uygulama, zaten çökmüş olan sağlık sistemini hem içinde hizmet üretenler hem de hizmeti kullananlar için zararlı ve çekilmez bir hale getirdi. Yaşananlar karşısında TTB ve tabip odaları yöneticilerinin 23 Kasım’da İstanbul’dan Ankara’ya başlattıkları temsili “Beyaz Yürüyüş” ve 27 Kasım’da Ankara’da gerçekleştirdikleri “Beyaz Forum” ile sağlık sisteminin, sağlık emekçilerinin ve hekimlerin durumunu ülkenin gündemi haline getirebildiler. Bunun üzerine iktidar, hekimlerin bir bölümünün ücret ve özlük haklarında iyileştirmeler yapan düzenlemeyi bir torba yasanın maddeleri arasına ekledi. İktidarın hekimleri ve sağlık emekçilerini bölmeye yönelik bu girişimi hekimler ve diğer sağlık emekçileri tarafından açık bir biçimde reddedildi. Yetmedi. Sağlık emekçileri üretimden gelen güçlerine dayanarak, TTB ve SES’in çağrısıyla, halkın da açık ve büyük desteğiyle 15 Aralık günü ülke genelinde “G(ö)REV”e çıktılar. Sorunların ve nedenlerinin açığa çıkması, sandıkta hesap sorulabilmesi ve çözülebilmeye için sağlık emekçileri, iktidara gerçeği söylemeye devam ediyor. Yaşanmakta olan felaketi yeni bir yaşamın ve sağlık sisteminin inşasına dönüşürebilmenin hayaliyle.

Hakem Kurulu üyemiz, değerli dostumuz sevgili Eftal Yıldırım Çanakkale Tabip Odası başkanlığı görevini tamamladıktan kısa bir süre sonra emekli olmuştu. Açıkcası, 20 yıla yakın bir çalışma arkadaşlığımızın ardından kendisinden beklentilerimizi daha da artırmışken, Dergimizden de emekli oldu. Eksildik. Üretken ve görev insanı kimliği, dostluğu hafızamızda canlılığını yitirmeyecek. Bisikleti ve kitaplarıyla sağlıklı ve mutlu bir yaşam diliyoruz.

“COVID-19 Pandemisinde Sağlık Sistemleri” dosyamızı bu sayımızda ABD, Belçika, Bulgaristan, Endonezya, Pakistan ve Portekiz ülke örneklerinin yer aldığı 5. bölümüyle sizlerle paylaşıyoruz. Yazarlarına katkıları için teşekkür ediyoruz.

Daha iyi bir dünya yaratabilmek için umudumuzu büyütebilmek dileğiyle